Roll No. ....

Total No. of Pages : 3

Total No. of Questions : 8

पूर्वमध्यमा द्वितीयखण्ड

विषय कोड : 603

भारतीयसंस्कृतिः विज्ञानञ्च

तृतीय-प्रश्न पत्रम्

समय : 3 घण्टे **पूर्णांक : 100**

निर्देशः—(*i*) सर्वे प्रश्नाः समाधेयाः।

(*ii*) प्रश्नानां समक्षम् अङ्काः निर्दिष्टाः।

1. यथोचितं विकल्पं लिखतु— 5×2=10

(क) शास्त्राणि कति सन्ति ?

(*i*) पञ्च (*ii*) षट्

(*iii*) सप्त (*iv*) अष्ट

(ख) संस्कारेषु अन्तिमः संस्कारः कः भवति ?

(*i*) जातकर्म (*ii*) गर्भाधानम्

(*iii*) कर्णवेधः (*iv*) अन्त्येष्टिः

(ग) विराटपुरुषस्य पादः कः वर्तते ?

(*i*) वैश्यः (*ii*) ब्राम्हणः

(*iii*) शूद्रः (*iv*) क्षत्रियः

(घ) संस्कृतिशब्दः कस्मिन् वेदे दृश्यते ?

(*i*) यजुर्वेदे (*ii*) अथर्ववेदे

(*iii*) ऋग्वेदे (*iv*) सामवेदे

(ङ) ज्योतिषविषयकः ग्रन्थः कः अस्ति ?

(*i*) शुक्रनीतिः (*ii*) भृगुसंहिता

(*iii*) चरकसंहिता (*iv*) सामसंहिता

910

2. रिक्तस्थानानि पूरयत– 5×2=10

(क) योगदर्शनस्य प्रणेता .... वर्तते।

(ख) संस्कृतिः इति पदे .... धातु अस्ति।

(ग) आचारहीनं न पुनन्ति .... ।

(घ) .... भारतीय भाषाणां जननी अस्ति।

(ङ) पुरुषार्थाः .... सन्ति।

3. यथायोग्यं योजयत् – 5×2=10

(क)	वन्देमातरम्	(*i*)	कालिदासः
(ख)	विनयपत्रिका	(*ii*)	बाणभट्टः
(ग)	शिशुपालवधम्	(*iii*)	बंकिमचन्द्र
(घ)	मेघदूत	(*iv*)	माघः
(ङ)	हर्षचरितम्	(*v*)	तुलसीदासः

4. शुद्धम् अशुद्धम् वा इति सङ्केतयत : 10

(क) गीतायां षोडश अध्यायाः सन्ति।

(ख) सोमनाथमन्दिरं मध्यप्रदेशे अस्ति।

(ग) स्वतन्त्रता दिवसः राष्ट्रीय पर्वेषु गण्यते।

(घ) प्राणायामे रेचकक्रिया भवति।

(ङ) विवाहेषु सर्वोत्तमः विवाहः दैव विवाहः अस्ति।

5. सुभाषितश्लोक**द्वयं** लिखत। 10

6. अधोलिखितेषु प्रश्नेषु षष्ठ समाधेयाः– 6×4=24

(क) किम् नाम ईश्वरप्रणिधानम् ?

(ख) दीपमालिका दीपावली वा कदा आयोज्यते ?

(ग) दशकं धर्मलक्षणं किं विद्यते ?

(घ) पुराण-प्रतिपाद्याः अष्टविध-विवाहाः के-के सन्ति ?

911

(ङ) पंच महायज्ञाः के सन्तिः ?

(च) कति आश्रमाः स्वीकृताः भारतीय संस्कृतौ नामानि लिखत ?

(छ) पुरुषार्थाः कति सन्ति, के च ते ?

(ज) खगोलः विज्ञानस्य मूलं कुत्र निहितमस्ति ?

(झ) सम्प्रति भारतदेशे प्रचलिता शिक्षा कीदृक अस्ति ?

7. अधोलिखितेषु प्रश्नेषु **द्वौ** समाधेयौ– 2×8=16

(क) षोडशसंस्कारणां नामानि लिखत।

(ख) भगवता श्रीकृष्णेन ब्राह्मणस्य कानि कर्त्तव्यानि निर्दिष्टाः सन्ति ?

(ग) पुराणानि नामानि लिखत।

(घ) मोक्ष एव परम पुरुषार्थः सिद्धयत।

8. अधोलिखित**मेक**मधिकृत्य निबन्धः लिखत – 10

(क) मम पाठशाला

(ख) भारतीयसंस्कृतिः

(ग) स्वतन्त्रतादिवसः

(घ) संस्कृतभाषायाः महत्वम्

(ङ) दीपावली।

912

प्राश्निक कोड क्रं. 2/1903

पृष्ठ क्र.- 1
प्रश्न पत्र/आदर्श उत्तर

परीक्षा का नाम :- पूर्वमध्यमा / उत्तरमध्यमा, खण्ड-प्रथम / द्वितीय

विषय भारतीयसंस्कृतिः विज्ञानञ्च विषय कोड 603 माध्यम संस्कृत
कुल प्रश्न 08

समय - 3 घण्टा

पूर्णांक 100

निर्देश

प्रश्न क्रमांक		प्रश्न के लिए अधिकतम अंक
(1)	उत्तरम् - (क) (ii) वट (ख) (iv) अन्त्येष्टिः (ग) (iii) शूद्र (घ) (i) यजुर्वेदे (ङ.) (ii) भृगुसंहिता	10
2.	उत्तरम् - (क) पतञ्जलिः (ख) कृ (ग) वेदाः (घ) संस्कृत (ङ.) चत्वारः	
3.	उत्तरम् (क) वन्देमातरम् -(iii) बंकिमचन्द्रः (ख) विनयपत्रिका -(v) तुलसीदासः (ग) शिशुपालवधम् (iv) माघः (घ) मेघदूतम् -(i) कालिदासः (ङ.) हर्षचरितम् -(ii) बाणभट्टः	

हस्ताक्षर PTO

913

प्राश्निक कोड क्रं.........

पृष्ठ क्र.- 2

प्रश्न पत्र/आदर्श उत्तर

परीक्षा का नाम :- पूर्वमध्यमा / उत्तरमध्यमा, खण्ड-प्रथम / द्वितीय

विषय...विषय कोड.................................माध्यम.................................

कुल प्रश्न..

समय - 3 घण्टा

पूर्णांक.................

निर्देश

प्रश्न क्रमांक		प्रश्न के लिए अधिकतम अंक
4	उत्तरम् - (क) अशुद्धम् (ख) अशुद्धम् (ग) शुद्धम् (घ) शुद्धम् (ङ) अशुद्धम्	
5.	उत्तरम् : मूल्यांकनकर्त्ता स्वविवेक से अंक प्रदान करें।	
6.	उत्तरम् -: (क) परमगुरौ ईश्वरौ सर्व-कर्मार्पणम ईश्वरप्रणिधानम् । अनेन ईश्वरप्रणिधानात् समाधिसिद्धः । (ख) कार्तिक-मासे कृष्णपक्षे अमावस्यायाम् तिथौ विश्वविश्रुतं पर्वमिदं भारतीयैः सोल्लासैः समायोज्यते । (ग) "धृतिः क्षमा दमोऽस्तेयं शौचमिन्द्रिय निग्रहः । धीर्विद्या सत्यमक्रोधो दशकं धर्मलक्षणम् ॥ (घ) ब्रम्हः, दैवः, आर्षः, प्रजापत्यः, आसुरः गन्धर्वः, राक्षसः पैशाचश्चेत्यष्टौ विवाहस्य भेदाः भवन्ति ।	

हस्ताक्षर PTO

प्राश्निक कोड क्रं.............

पृष्ठ क्र.- 3

प्रश्न पत्र/आदर्श उत्तर

परीक्षा का नाम :- पूर्वमध्यमा / उत्तरमध्यमा, खण्ड-प्रथम / द्वितीय

विषय................................ विषय कोड................................ माध्यम................................

कुल प्रश्न................................

समय - 3 घण्टा

पूर्णांक..................

निर्देश

प्रश्न क्रमांक		प्रश्न के लिए अधिकतम अंक
	(ङ) (1) ब्रम्हयज्ञः (2) दैवयज्ञः (3) पितृयज्ञः (4) भूतयज्ञः (5) नृयज्ञः	
	(च) ब्रम्हचर्याश्रमः, गृहस्थाश्रमः, वानप्रस्थाश्रमः, संन्यासाश्रमश्च: चत्वारः आश्रमाः स्वीकृताः आसन् वैदिक संस्कृतौ।	
	(छ) धर्मः, अर्थः, कामः मोक्षश्चेत्याख्याश्चत्वारः पुरुषार्थाः सन्ति।	
	(ज) शकल-ज्ञान-विज्ञानस्य उत्स-भूतेषु वेदेषु एव खगोल-विज्ञानस्य मूलरूपं दरीदृश्यते।	
	(झ) सम्प्रति भारते प्रचलिता शिक्षा पद्धतिः साक्षरता-प्रधानाऽस्ति, विद्या-प्रधाना नास्ति। यतो हि विद्या विषये उक्तम् अस्ति - "सा विद्या या विमुक्तये।	
7.	उत्तरम् -:	
	(क) (1) गर्भाधानम् (2) पुंसवनम् (3) सीमन्तोन्नयनम् (4) जातकर्म (5) नामकरणम् (6) निष्क्रमणम् (7) अन्नप्राशनम् (8) चूडाकर्म (9) कर्णवेधः (10) विद्यारम्भः (11) उपनयनम् (12) वेदारम्भः (13) केशान्तः (14) समावर्तनम् (15) विवाहः (16) अन्त्येष्टि	

हस्ताक्षर PTO

प्राश्निक कोड क्रं.............

पृष्ठ क्र.- 4

प्रश्न पत्र/आदर्श उत्तर

परीक्षा का नाम :- पूर्वमध्यमा / उत्तरमध्यमा, खण्ड-प्रथम / द्वितीय

विषय...विषय कोड.................................माध्यम..

कुल प्रश्न..

समय - 3 घण्टा

पूर्णांक..................

निर्देश

प्रश्न क्रमांक		प्रश्न के लिए अधिकतम अंक
	(ख) श्रीमद्भगवत् गीतायायाम् भगवता श्रीकृष्णेन उक्तमस्ति - "शमो दमस्तपः शौचं क्षान्तिरार्जवमेव च । ज्ञानं विज्ञानमास्तिक्यं ब्रम्हकर्म स्वभावजम् ।।	
	(ग) (1) मत्स्यपुराणम् (2) मार्कण्डेय पुराणम् (3) भविष्यपुराणम् (4) भागवतपुराणम् (5) ब्रम्हाण्डपुराणम् (6) ब्राम्हपुराणम् (7) ब्रम्हवैवर्तपुराणम् (8) वामनपुराणम् (9) वराहपुराणम् (10) विष्णुपुराणम् (11) वायुपुराणम् (12) अग्निपुराणम् (13) पद्मपुराणम् (14) लिङ्गपुराणम् (15) नारदपुराणम् (16) गरुणपुराणम् (17) कूर्मपुराणम् (18) स्कन्दपुराणम्	
	(घ) पुरुषार्थेषु मोक्ष व परमः पुरुषार्थः। एष निर्विवादम् । धर्मार्थकामाः संसार प्रति व्यक्तिं प्रवर्तयन्ति । मोक्षस्तु संसार-बन्धनान्निवर्तयति । "यस्मिन्सर्वाणि भूतान्यात्मैवाभूद् विजानतः । तत्र को मोहः कः शोक एकत्वमनुपश्यतः ।।" इति ईशोपनिषद् वाक्यैः सर्वत्रैकत्वदर्शनेन मानवः शोकम् अतितरिष्यति । एवं जन्ममृत्युभ्यां मुक्तिः, संसारबन्धनान्मुक्तिः, सर्वविधेभ्यो दुःखेभ्यो मुक्तिः परमात्मस्वरूपज्ञानम्,	

हस्ताक्षर PTO

916

प्राश्निक कोड क्रं ....

पृष्ठ क्र. 5
प्रश्न पत्र/आदर्श उत्तर

परीक्षा का नाम :- पूर्वमध्यमा/उत्तरमध्यमा, खण्ड-प्रथम/द्वितीय

विषय .... विषय कोड .... माध्यम ....

कुल प्रश्न ....

समय - 3 घण्टा

पुर्णांक ....

निर्देश

प्रश्न क्रमांक		प्रश्न के लिए अधिकतमअंक
	आत्मपरिज्ञानम् सर्वाशानां विनाशश्च मोक्ष इति व्यापदिश्यते।	
8	उत्तरम्: मूल्यांकन कर्त्ता प्रदत्त विषय पर लिखे गये निबंध का मूल्यांकन कर स्वविवेक से अंक प्रदान करें।	

917

....

/आदर्श उत

....

र्णाक ....

न के लिए

धकतमअंक